

Op zoek naar een resolutie

De afgelopen twee jaar ben ik mij steeds meer gaan verdiepen in resoluties en plakkatens die werden uitgevaardigd in de 16^e, 17^e en 18^e eeuw. Langzamerhand kwam ik tot de ontdekking dat hier voor de serieuze verzamelaar van provinciale munten veel onschatbare informatie is uit te halen. De verkregen informatie is voor mij soms volkomen nieuw en werpt soms een geheel nieuw licht op bepaalde numismatische raadsels.

Zo kwam ik tijdens het doorlezen van een plakkaat van de Staten van Holland en West-Friesland van 14 mei 1790 een interessante passage tegen¹. Het plakkaat handelt over de invoer van vreemde duiten, altijd een hekel onderwerp in de republiek. De Staten bepaalden *”dat geene andere kopere Munte of Duiten ingebracht zullen mogen worden of gangbaar zijn, als de Duiten zeedert den jaare 1702 op de Munten van Holland en Westvriesland gemaakt”* Tot zover niets nieuws. De Staten van de diverse provincies vaardigden met grote regelmaat dergelijke plakkatens uit waarin alle duiten werden verboden met uitzondering van de eigen duiten. Het plakkaat gaat echter verder met *“als meede de zoodanigen, die zeedert den jaare 1769 op de Munten der andere vereenigde Provinciën zyn geslaagen, en zulks specialyk, in aanmerking van hun Hoog Mogende Resolutie in dato 13 November 1769, waar by de Muntslag van Duiten voor het vervolg in alle de respectieve Munten van den Staat, gelyk in die van Holland en Westvriesland is geordonneerd en vastgesteld geworden”*.

Dit was voor mij nieuw, de duiten van andere provincies werden toegelaten mits geslagen na 1769. Verwezen wordt naar een resolutie van de Staten-Generaal van 13 november 1769 waarin alle provincies werd bevolen voortaan duiten te slaan op de voet van Holland en West-Friesland. Ik ging nu naarstig op zoek naar deze resolutie. Hij wordt niet vermeld bij van Gelder² en ik kon hem ook niet vinden in het groot plakkaat boek aanwezig in de bibliotheek van het KPK. Ik besloot om dichterbij de bron te gaan zoeken, de archieven van de Staten-Generaal. Na het rondsturen van wat e-mail en enig rondbellen kwam ik er achter dat het rijksarchief in Haarlem afschriften in boekvorm had van resoluties Staten-Generaal over de periode 1712-1792. Deze boeken zijn zeer gemakkelijk toegankelijk omdat zij een index bezitten naar onderwerp³. Middels dit resolutieboek kon ik de hele gang van zaken reconstrueren.

Op 8 juni 1769 dienden de Generaalmeesters van de munt een voorstel in bij de Staten-Generaal om de slag van duiten op een éénparige voet te brengen. Uit Amsterdam hadden zij namelijk klachten ontvangen dat de in omloop zijnde duiten tegenwoordig in gewicht nogal van elkaar verschilden. Zij hadden marken⁴ duiten afgewogen uit Gelderland, Utrecht en Overijssel om het gewicht te vergelijken met die geslagen te Holland. Zij kwamen tot de conclusie *“dat zy 6 tot 13 stukken toe (moesten leggen) op eene gulden of de honderdsestig duiten (om) de anderen (van Holland) te overwegen”*.

---

¹ De resolutie is opgenomen in het *Groot Placaet-Boeck IX - 858*

² Dr. H. Enno van Gelder, catalogus van gedrukte muntplakkatens.

³ Door mij geraadpleegd is het boek met resoluties van de Staten-Generaal over het jaar 1769 aanwezig in het rijksarchief van Noord-Holland te Haarlem. Resoluties Staten-Generaal 1712-1792 (collectie Archief van Kennemerland), inventaris nummer 59).

⁴ Één mark is ca. 246,084 gram.

De betrokken provincies werden aangeschreven omdat bleek dat alleen te Holland en West-Friesland de duiten werden geslagen op de voet van 75 à 76 uit een mark⁵. Door een schrijffout! werden de duiten te Gelderland op een voet van 78 à 79 uit een mark geslagen. Men stelde voor om de duiten voortaan op de voet van Holland te slaan en alleen nog maar op last voor de provincie en niet meer voor rekening van de muntmeesters.

De volgende stap was nu dat de gedeputeerden dit voorstel mee moesten nemen naar hun provincie en vervolgens zo snel mogelijk met antwoord moesten komen. Op 27 juni 1769 verklaarde de gedeputeerde van Utrecht gereed te zijn om de duiten op 75 à 76 uit een mark te slaan en voor rekening van de Heeren Staten en niet meer voor particuliere rekening van de muntmeester. Op 29 augustus ging ook de gedeputeerde van Overijssel akkoord. Ook op 29 augustus 1769 kwam de gedeputeerde van Zeeland met de beslissing van de Staten van Zeeland in de vorm van een resolutie met de datum 17 augustus 1769. Hierin wilden zij zich gedeeltelijk conformeren. Zij zagen meer in 76 à 78 duitplaten uit een mark. Zij vonden ook dat moest worden geordonneerd dat de platen op goed gewicht moesten worden aangeleverd omdat uitschieten of terug sturen achteraf te veel geld koste. Verder wilden zij het aanmunten niet voor rekening van de provincie nemen omdat dit te duur was. Na betaling van het muntloon, gage van de muntmeester etc. vreesden zij dat er niets overbleef of zelfs een tekort ontstond. Zij wilden dan ook doorgaan met duiten slaan voor rekening van de muntmeester maar alleen na autorisatie van "*de Heeren Staten of derselver gecommiteerde raaden*". Hoe de muntmeester zelf wel uit moest komen met de kosten en baten vond men blijkbaar te Zeeland niet belangrijk. Hier werd met geen woord over gerept. Op 3 oktober 1769 kwam de gedeputeerde van Holland met de beslissing van zijn provincie. Net als Zeeland had hij een resolutie mee met de datum 28 september 1769. Zij waren akkoord met het voorgestelde en voegden er zelfs nog enkele punten aan toe die ook later in de uiteindelijke resolutie zullen komen (o.a. duitplaten afkomstig van de Veluwe, gewichtsverschil van de plaatjes niet meer dan 2 à 3 asen, muntloon, en controle door de waardijn). Op 6 oktober 1769 conformeerde Friesland zich aan Zeeland en Stad en Lande. Te Friesland zelf werd overigens al lang niet meer gemunt evenals in stad en lande (Groninger ommelanden).

Het antwoord van Gelderland kwam op 18 oktober 1769. Net als Zeeland en Holland had de gedeputeerde een resolutie mee van het Hof van Gelderland van 11 oktober 1769. In de resolutie kwamen zij nog terug op de opmerking dat te Gelderland gemunt zou zijn op 79 uit een mark door een schrijffout. Zij ontkennen niet dat er op 79 uit een mark werd gemunt maar dat was dan ook het uiterste. Zij hadden wel degelijk 78 à 79 gelezen in een stuk van de Generaalmeesters. Als de fout er was dan lag dat in hun ogen aan de Raden en Generaalmeesters zelf en niet aan hen. Verder vonden zij dat 75 à 76 stuks uit een mark aanmerkelijke schade voor de provincie zou betekenen als dat voor hun rekening moest gebeuren. Zij stelden voor om iedere provincie zelf te laten beslissen of zij voor eigen rekening dan wel voor rekening van de muntmeester duiten liet munten. Als iedereen echter voor provincieslag koos dan zouden ook zij daarin toestemmen. Ook vonden zij de voorgestelde controles voor de waardijn te veel werk. Maar ook hierin zouden zij toestemmen indien iedereen hiervoor koos. Op 29 augustus 1769 waren de Staten van Overijssel al akkoord gegaan maar op 10 november 1769 voegden zij er nog aan toe dat ook zij liever wilden dat het aan de provincie zelf werd overgelaten of zij op eigen rekening dan wel op die van de muntmeester liet munten.

---

⁵ Door Holland per resolutie van 30 maart 1716 voorgeschreven.

Na de inbreng werd uit alle reacties een resolutie samengesteld waarin elke provincie zich kon vinden. Deze werd door de Staten-Generaal uitgevaardigd op 13 november 1769. Hier onder is de resolutie in zijn geheel opgenomen.

Den 13 November 1769 is gehoord het rapport van de Heeren van Hogendorp, en andere haar Hoog Mog. Gedeputeerden tot de Saaken van de Munte, hebbende, in gevolge en tot voldoeninge van derselver Resolutie commissoriaal van den 9 deeser loopende maand, geëxamineert een Memorie van de Raaden en Generaalmeesters van de munt, den 8 juny Laatstleeden aan haar Hoog Mogende geëxhibeert, waar by deselve tot voorkominge van de iterative gedaane klagten over het slegt alloy der thans rouleerende Duyten, en het merkelyk verschil in den gewigte van de meeste der selve, buiten die op de Hollandsche en Westfriesche munten worden gemaakt, aan haar Hoog Mog. in consideratie geevende, om het gewigt der Duytplaten en de Muntslag derselve te reguleeren op eenen vasten en gelyken voet op alle de munten van de Republicq. En daar neevens geëxamineert hebbende de Resolutiën en Verklaaringen van de Heeren Staaten van de respectieve Provinciën, of derselver Heeren gedeputeerden op dit Subject van tyd tot tyd ter vergaderinge ingebracht en gedaan, en te vinden in de Notulen van 27 juny, 29 augustus, 3 en 18 october en 9 november laatstleden. Waar op gedelibereert zynde, is goed gevonden en verstaan, dat den Muntslag van Duyten voortaan in alle de respective Munten van den Staat, gelyk in die van Holland en Westvriesland, gordonneert sal worden door de Heeren Staaten, gecommiteerde Raaden of Gedeputeerde Staaten van elke provincie, of magistraaten van de Steeden daar toe geregtigt, wanneer sulks noodig oordeelen, (het zy voor reekening van de Provincie, of op speciale permissie voor reekening van de Muntmeester, soo als een yder sal goedvinden) die alsdan de quantiteit Platen sullen laten koopen, die sy goedvinden, en deselve op haare Munten laten slaan in deeser voegen. Dat niet alleen alle duyten welke voortaan op de munten deeser Landen sullen worden gemaakt, moeten weesen van vijf en zeeventig á ses en seeventig Platen in het mark Troys gewigte, gelyk die seedert den 30 maart 1716 in de Provincie van Holland zijn geordonneert geweest, maar dat alle de Platen sullen moeten worden gemaakt op de Veluwe (soo verre die op die tyd aldaar te bekoomen sullen zyn) van goed, gaar en gesmeedig goed koper, voorsien van ronde kanten, en in den gewigte soo egaal, dat de eene van den anderen niet meer als twee of drie asen sal mogen differeeren: dat de platen, alvorens deselve te munten, op ieder Munte door den Waradyn sullen moeten per mark worden gewoogen, en uit yder vat ten minsten gedaan worden 2 á 3 optrekkingen, ten einde te weesen secuur dat deselve aan het bepaalt gewicht voldoen, gelyk dit in de Provincie van Holland by de Raaden en Generaalmeesters wordt geobserveert. Dat aan de muntgesellen op yder Munte sal worden betaalt voor Muntloon voor yder Mark Duyten, tien penningen, mits wel gemunt zynde, en by faute van dien, de defecte door de Waradyns en Muntmeesteren sullen moeten worden uitgeschooten, en ten koste der Munters verwisselt teegens nieuwe platen dewelks door deselve op nieuws wel en klaar sullen moeten worden gemunt, en de kosten der verwisseling van de platen aan haar loon worden gekort. En eindelyk dat aan de Muntmeesteren voor haar toesigt, moeite en besorging dat de Duyten behoorlyk worden gemunt, sal worden toegelegd per mark 4 penningen. En sal extract van deese haar Hoog Mog. Resolutie gesonden worden aan de Raaden en Generaalmeesteren van de Munte, om te strekken tot derselve narigtinge.

Deze resolutie verklaart de plotselinge veranderingen in de diverse provincies voor wat betreft de aanmunting van duiten. Gelderland had zijn serie reeds in 1768 gestopt en ging pas weer verder in 1783 met een nieuw type. De Staten van Gelderland vaardigden op 19 december 1769 en 18 oktober 1770 nog enkele plakaten uit betreffende de duiten⁶. Hierin werd het verboden om duiten in te voeren boven een bedrag van 6 stuivers (48 stuks). In het plakkaat van 1770 werden tevens alleen de Gelderse duiten voor gangbaar verklaard. Deze maatregel is vreemd want de zojuist besproken resolutie van de Staten-Generaal moest er voor zorgen dat in elke provincie een eenparige muntvoet voor de duiten tot stand kwam. Hierdoor zou het niet meer nodig moeten zijn om steeds over en weer elkaars duiten te moeten verbieden.

Te Zeeland zijn in 1769 nog duiten geslagen en er zouden duiten van 1770 en 1772 bestaan⁷ maar deze moeten wel uiterst zeldzaam zijn want ik ben ze nooit tegengekomen. Pas sinds 1776 werden er weer regelmatig duiten geslagen. Te Utrecht is de serie reeds in 1768 gestopt waarna pas weer in 1780 begonnen werd met een op details gewijzigd type. De Groninger Ommelanden lieten te Harderwijk (Gelderland) plotseling een serie duiten slaan met de jaren 1770 t/m 1772. Deze duiten zullen ook wel massaal in Friesland in omloop zijn geweest omdat daar geen munthuis meer actief was. Te Overijssel ten slotte zijn na 1769 geen duiten meer geslagen. Het zeer zeldzame type met een vrouw figuur met anker uit 1770 kan misschien een proef zijn geweest om een nieuwe serie te starten. Er bestaan enkele exemplaren in zilver en slechts zeer weinig in koper. De Staten van Overijssel gingen in 1770 zelfs over tot inwisseling van hun eigen duiten⁸. Op deze inwisseling wil ik graag nog terugkomen in een ander artikel. Ook Holland en West-Friesland sloegen in 1769 voorlopig hun laatste duiten. Pas in 1780 werden daar weer duiten geslagen, dit jaar was tevens het laatste jaar van aanmunting in die gewesten.

Dit stukje geschiedenis is tot stand gekomen door eenvoudig onderzoek in een archief en het bestuderen van plakaten en resoluties. Op deze wijze is waarschijnlijk nog veel meer waardevolle informatie te verkrijgen welke misschien geschikt is voor publicatie. Juist informatie over de laagste denominaties, zoals de duiten, is schaars. In het verleden is ook weinig aandacht besteed aan deze muntjes. Nu er echter steeds meer verzamelaars van duiten bijkomen is het tijd om ze de aandacht te geven die ze verdienen.

C.G.J. Pannekeet

---

⁶ Plakaten hof en rekenkamer van Gelderland *Gelderse Plakatenlijst 1740-1815 nrs. 195 en 204*

⁷ Volgens D. Purmer en H.J. van der Wiel in het *Handboek van het Nederlands kopergeld 1523-1797* Uitgave Mevius numisbooks int. B.V. , Vriezenveen 1996.

⁸ Plakkaat Staten van Overijssel van 22 oktober 1770
Dr. H. Enno van Gelder, catalogus gedrukte muntplakaten nrs.930, 931 en 932.